

Streszczenie pracy doktorskiej

Problematyka inteligencji w teorii i badaniach psychologów polskich do 1939 roku

mgr Agnieszka Muszczyńska

Problematyka rozprawy obejmuje zagadnienia dotyczące konstrukcji pierwszych metod do badania inteligencji, teorii inteligencji i badań psychometrycznych. Przeprowadzone analizy należą do badań historycznych opartych na strategii badań jakościowych. Realizację dysertacji umożliwiła analiza i interpretacja źródeł drukowanych głównie artykułów naukowych, podręczników oraz aktów normatywnych.

Rozprawa ma charakter chronologiczno-problemowy. Granice chronologiczne pracy rozpoczyna okres formowania się psychologii naukowej (druga połowa XIX wieku) a kończy rok 1939. Uwzględniono jednak także rozważania nad naturą intelektu człowieka w refleksji filozoficznej, które swój początek mają w filozofii greckiej. Obranie roku 1939 za koniec okresu badań podjętych w dysertacji wynikało głównie z dwóch przesłanek historycznych. Po pierwszy druga wojna światowa przyniosła niepowetowane straty osobowościowe wśród uczonych, które szczególnie dotknęły osoby zajmujące się badaniem inteligencji. Po drugie nastanie okresu stalinizmu i uznanie psychologii na za naukę burżuazyjną na 20 lat znacznie zahamowało rozwój badań nad inteligencją.

Praca składa się z pięciu rozdziałów. Rozdział pierwszy ma charakter wprowadzający. Przedstawia genezę badań nad inteligencją w okresie przednaukowym (filozoficznym) jak i naukowym. Zawiera pierwsze i najbardziej popularne metody do badania inteligencji na świecie.

Rozdział drugi poświęcony jest poglądom teoretycznym psychologów polskich na inteligencję. Przedstawione w nim zostały m. in. koncepcje Jana Władysława Dawida, Władysława Witwickiego, Stefana Szumana, Józefa Pietera, Jana Schwarza. Tutaj także omówiono recepcję koncepcji inteligencji Williama Sterna w Polsce. Poglądy tego niemieckiego uczonego były często komentowane w psychologii polskiej okresu międzywojennego.

Rozdział trzeci zawiera wiedzę na temat sposobu pomiaru inteligencji w badaniach polskich psychologów. Jest to pierwsza tak szczegółowa analiza tych metod w literaturze polskiej. Rozpoczyna ją przedstawienie metody obserwacyjnej. Następnie omówione zostały testy psychologiczne dostępne w Polsce do roku 1939. Okres powstawania testów psychologicznych, bardzo ogólnie, można podzielić na okres prostych prób do badania inteligencji, czyli do 1905 roku oraz okres od 1905 roku do 1939 roku, będący okresem

tworzenia wielorodzajowych testów i rozbudowanych skal. W sumie w pracy szczegółowo zostały omówione 25 metod testowych. Istotną granicę w rozwoju testów psychologicznych wyznaczyło powstanie pierwszej metrycznej skali inteligencji Bineta-Simona. Dlatego też jej konstrukcji i rewizji dokonanej przez Luisa Termana, a następnie ich polskim adaptacjom została poświęcona znaczna część pracy.

Rozdział czwarty dotyczy wybranych problemów i kontrowersji związanych z badaniem inteligencji, na które zwracali uwagę polscy psychologowie do roku 1939. Omówiono tam zarówno zagadnienia metodologiczne jak i dyskusje nad strukturą inteligencji, jej istotą, specyfiką wynikającą z cech osób badanych (płeć, wiek, zdolności, zainteresowania). Przedstawiono także uwarunkowania prawne mające wpływ na diagnozowanie inteligencji.

W rozdziale piątym zwrócono uwagę na praktyczne wykorzystanie wyników badań nad inteligencją. Omówiono badania inteligencji w oświacie czyli poradnictwo selekcyjne i badania inteligencji w szkołach. Zwrócono uwagę na badania inteligencji w organizacji pracy czyli poradnictwie zawodowym i psychotechnice.

W załącznikach zamieszczono spis osób zajmujących się badaniem inteligencji do roku 1939.

Badania dowiodły, że inteligencję we wczesnych rozważaniach naukowych uznano za jedną z charakterystyk psychiki ludzkiej najbardziej ją determinującą. W początkowych refleksjach zwrócono uwagę głównie na problematykę opóźnienia, następnie zainteresowano się tematyką wysokiej inteligencji. Badania te okazały się szczególnie ważne w oświacie i organizacji pracy.

W odpowiedzi na potrzeby społeczne podjęto badania nad konstrukcją metod psychologicznych. Obrano trzy główne drogi ich opracowywania. Pierwszą była adaptacja znanych metod do badania inteligencji, drugą tworzenie własnych propozycji, trzecią połączenie dwóch poprzednich, czyli tworzenie własnych metod, w różnym zakresie inspirowanych znanymi próbami i bateriami.

Oprócz metody Bineta i jej stanfordzkiej rewizji, najczęściej stosowanymi bateriami testów w Polsce były adaptacje testów Otisa dokonane przez Bronisława Biegeleisena, Testy Marii Grzywak-Kaczyńskiej dla dzieci w wieku 10 do 16 lat, Testy Stefana Baley'a. W konstrukcji tych i innych omówionych w pracy testów polscy badacze najsilniej inspirowali się osiągnięciami nauki angielskiej, francuskiej, niemieckiej i amerykańskiej. Jedyną, w pełni autorską metodą była praca Jana Władysława Dawida oraz Antoniego Mikulskiego. Pozostałe testy były prostymi lub bardziej skomplikowanymi modyfikacjami znanych metod i zadań testowych.

Głównym kierunkiem rozwoju badań nad inteligencją były badania w szkołach, z którymi wiązała się ściśle selekcja dzieci do szkół odpowiedniego typu. Niewątpliwie istotnym obszarem były też badania związane z rozwojem psychotechniki oraz poradnictwa zawodowego. Od poziomu inteligencji zależało kwalifikowanie do niektórych zawodów lub awans zawodowy. Badano również inteligencję w aspekcie klinicznym, psychopatologicznym, jej związki z chorobami oraz wpływ na określone zachowania (w tym związane z łamaniem norm społecznych).

Autorka wyraża nadzieję, że zebrane i przedstawione w pracy metody badawcze, nie tylko mają znaczenie historyczne, ale również staną się dodatkowo źródłem refleksji i inspiracji dla współczesnych konstruktorów zadań testowych. Zebrane w pracy wyniki badań nad inteligencją mogą stanowić podstawę do badań porównawczych z wynikami otrzymywanymi współcześnie.

Słowa kluczowe:

historia badań nad inteligencją, metody badania inteligencji, teorie inteligencji

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Aniela Mancyńska', is written in a cursive style.